

textilkereskedő és konfekcióiparos, ha nem szerepel benne DÁN Leó szőrmekereskedő és szűcsiparos, akit pedig még a *Zenei lexikon* is nyilvánart? A gazdasági cím-tárak, adattárak, a virilista-jegyzékek, a gazdaságtörténeti kutatás segédleteinek módszeres feldolgozása bizonyára az egyetelenségek kiküszöbölését eredményezte volna.

Néhány szót a feldolgozási módszerről. A követelmény, melynek nyilvánvalóan igen nehéz eleget tenni, könnyen megfogalmazható: tömör formában az életrajzi adatok pontos közlése, az életmű szakszerű ismertetése, a legjobban használható bio-bibliográfiai adatok felsorolása. A közölt életrajzok tekintélyes része megfelel ezeknek a követelményeknek és ez nagyon dícsérendő. Vannak egyes mintaszerűen megírt életrajzok is. Gondolok itt többek között az ANONYMUS-cikkre, vagy APÁTHY István zoológus életrajzára. Mivel az egyes életrajzok terjedelme korlátozott, a teljesebb tájékoztatás érdekében, helyesebb lett volna utalni azokra az életrajzi összeállításokra is (SZINNYEI, GULYÁS, lexikonok stb.), ahol a részletesebb életrajzi és bio-bibliográfiai adatok megtalálhatók. Ez nem csupán a jól bevált indexjellegű életrajzi összeállítások (HYAMSON, ARNIM stb.) módszere, ezt alkalmazza például a hazai *Zenei lexikon* is. A bibliográfiai pontosság és tartalmi teljesség követelményeinek sokszor nem tesz eleget a lexikon; nyilván a források módszeres felhasználásának hiánya következtében. Általában nem oldja fel a kezdőbetűkkel jelölt kereszt- és toldaléknéveket, (például ACHIM L. András, BOROSS F. László, GERÓFFY J. Béla stb.), álneveket, névváltozásokat, következetlenül közöl vagy mellőz. Az ismertetett személyek főműveinek kiválasztása néha önkényes: így maradhatott említetlen például HUZELLA Tivadar Franciaországban megjelent nagyjelentőségű orvosi szociológiai munkája *L'individu dans la vie sociale* (Párizs, 1923), melynek háborúellenessége, mondanivalójának újszerűsége Romain Rolland figyelmét is felkeltette.

Igaza van a szerkesztőnek, amikor előszavában az értékelés nehézségeire hívja fel a figyelmet és rámutat arra, hogy egyes életrajzokkal kapcsolatban nemegyszer nem eléggé tisztázott kérdésekkel kellett szembenéznie. Nyilván ez az oka, a gyakran tapasztalható túlzott óvatosságnak; de azért talán azt mégis meg lehetett volna írni, hogy például ifj. HEGEDŰS Sándor legendásan rossz író volt, mint ahogy FÖLDI Mihálynál meg lehetett említeni, hogy a két háború közti időszak jellegzetes bestseller-írója.

Az életrajzi lexikonban szereplő személyek egymás közti rokonságának feltűntetése talán helyes, de az ilyen szempontú tallózás nemegyszer azt mutatja, hogy ez nem mindig pontos, néha pedig hiányos. Nehezen képzelhető például, hogy az 1858-ban meghalt GRÓSZ Frigyes az 1865-ben született GRÓSZ Emil apja lehetne. Ugyanakkor csak következtetés alapján derül ki, hogy IRINYI János és József testvérek voltak.

Bátran mondhatjuk, alig van olyan lexikális összeállítás, amelyikben nem lehetne hibát találni. Az itt felsorolt kisebb-nagyobb tévedések, hiányok, melyeket bizonyos módszerbeli kérdések tisztázása érdekében említettünk meg, nem jelentik azt, hogy nem jól használható, hiányt pótló segédkönyvvel gazdagodtunk. A tájékozódás, és elsősorban a könyvtári tájékoztatás jó műszerét kaptuk meg. A biográfiailag és bibliográfiailag nehezen megközelíthető területeken — így különösen a munkásmozgalom és forradalmi mozgalmak szereplőire vonatkozó adatok feltárása területén — megkönnyíti és lehetővé teszi ez a lexikon a tájékozódást, amellet, hogy megadja a magyar múlt úgyszólván minden jelentős szereplőjére vonatkozó összefoglaló jellegű tájékoztatást, átértékelve a régebbi lexikális összeállítások anyagát.

SZENTMIHÁLYI JÁNOS

**Andritsch Johann: Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Graz (1586—1782) — Forschungen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark XXII Band. Graz 1965.**

A gráci egyetem főként PÁZMÁNY Péter és a költő ZRÍNYI Miklós nevelő főiskolájaként szerepel a tudományos köztudatban. ANDRITSCH szép, gondos összeállítása, részleteket is tisztázó eredményeinek összefoglalásaként, a maga teljességében tárja fel a stájer Alma Mater és a régi Magyarország meg Erdély igen gazdag személytörténeti kapcsolatát. ANDRITSCH nem érte be a gráci matriculák kijegyzetelésével, hanem a magyar szakirodalom hiánytalannak tekinthető igénybevételével a kiemelkedő vagy akár csak valamennyire jelentős gráci studensek további sorsát, esetleges tudományos, irodalmi működését is bemutatja. ANDRITSCH a teljesnek mondható egyetemi irattári anyagra (katalógusok, promóciós albumok) támaszkodva állította össze a gráci magyar studensek és tanárok névsorát, életrajzi adatait — mint említettem — a vonatkozó, elsősorban magyar irodalom felhasználásával. A személyi anyag két főcsoportot

alkot: I. Studenten (21—248), II. Lehrer (249—278). A studensek időrendi (23—198) és betűrendes (200—217) felsorolása után a számszerű kiértékelés következik. Magyarországból és Erdélyből 1455 studens látogatta 1586 és 1782 között Grác egyetemét. Az évi legnagyobb növekedés 21—23 (1687, 1696, 1724). A hallgatók e tekintélyes száma származási helye szerint már nehezebben csoportosítható. Az 1455 studensből 486 (33,4%) származási helye nem állapítható meg. A további 969 közül 589 (60,8%) a Dunántúlra, az egykori Észak-Magyarországra 215 (22,2%), a Duna—Tisza közre és Tiszántúlra 30 (3,1%), Erdélybe 59 (6,1%), Horvát-Szlavonországba 76 (7,8%) való volt. Az utóbbiak csak a Hungarusok. FANCEVRE hivatkozva ANDRITSCH 1300 „Croata” gráci tanulását említi (219. l.). A származási helyek megoszlását egy térkép szemlélteti (220—221). Az áttekintést évenkénti összeállításban, igen gondos táblázatok könnyítik meg. Az összesítésből kiténik, hogy a studensek közül 469 lett jezsuita, egyéb egyházi 129; társadalmi megoszlás szerint: arisztokrata (comes, L. Baro. Eques) 93, nemes 449, polgár 116, „pauper, plebeius, Libertinus” 23; az utóbbi kategóriában 774 az adat nélküli. Az adatok arányai így is megdöbbentők. A studensekről szóló beszámoló a helynevek felsorolása, a sokszor erősen torzult névalakok helyesbítésével egészíti ki. A studensek közül különösen kiemelkednek: ZRÍNYI Miklós, akit 1630 jún. 14-én immatrikuláltak öccsével, Péterrel együtt a grammatikai osztályokba (az egyetemhez gimnáziumi osztályok is tartoztak). Gráci tanulmányait 1630—35 között végezték. BATHYÁNY Ádám és NÁDASDI Ferenc (1679 és 1722). 1725-ben avatták FALUDI Ferencel együtt a filozófia magiszterévé várkonyi AMADÉ László bárót (142. l.). 1620—21-ben filozófiát tanul és magiszter lesz LIPPAI György, a későbbi primás (46. l.).

A gráci egyetemen tanító jezsuiták sorát SZÁNTÓ (ARATOR) István filozófia professzor nyitja meg már 1573—74-ben. PÁZMÁNY tanára (252. l.). Hamarosan feltűnik a gráci professzorok sorában PÁZMÁNY Péter (252—255. l.), a stájer egyetem ekorbeli legnagyobb alakja. LIPPAI János, a *Posoni kert szerzője* (258. l.), SZENTIVÁNYI Márton (260—61), HEVENESI Gábor (261—262), CSELES Márton (263), a XVII. században tanítottak. PÁZMÁNY után az egyetem legnevesebb magyar professzora HEVENESI Gábor. Három évig volt a filozófia, majd négy évig a teológia tanára Grácban. HEVENESI a Budapesti Egyetemi Könyvtár egyik legnagyobb értékének, a Collectio Hevenessianának létrehozója. Az egye-

tem tudományos és más irodalmát SZŐRÉNYI Sándor állította össze „Propylaeum Bibliothecae Academiae Graecensis” (1703). XVIII. századi utódai közt FALUDI Ferenc emelkedik ki magasan, aki 1738—39-ben a matematika tanára.

Két függelékszerű tanulmányban ANDRITSCH a gráci egyetem magyar vonatkozású kiadástörténetét ismerteti (279—288) a Grácban megjelent művek bibliográfiájával. (*Die Grazer Universität und die Ungarische Barockkultur* [289—292]). KLANICZAY Tibor hármas barokk periodizációját elfogadva (293—294 l.), a tridentinus egyház élesapatának, a jezsuitáknak (Provincia Austriaca) magyarországi és erdélyi működésére alapozva az igen rokonszenvesen hangzó „pannoniai barokk”-ról érdekes áttekintést ad. Itt nyer az általa felvázolt képben a pannóniai barokk önállóbb és realisabb vonásokat, melyeket a „pietas et pax Ausriaca” koncepciója már-már abszorbeált (8. l.). „Dieses überationale Merkmal der Grazer Universität gipfelt aber in einer wesentlichen Barockhaltung und Einstellung zu den Prinzipien der „pietas et pax Austriaca”. Ez az „überationales Merkmal” ugyanis a „rex Pannoniorum” ISTVÁN által alapított állam fenntartó eleme is volt.

J. ANDRITSCH jól tájékozott, pontos adatokra épülő munkája a magyar irodalmi és könyv-kultúra, főként barokk-kutatásunk igen értékes eszköze marad hosszú időre, egyszersmind értékes bizonyossága a pozitíven fejlődő magyar—osztrák tudományos kapcsolatoknak.

MEZEY LÁSZLÓ

Uledow [Uledov] A. K.: *Die öffentliche Meinung. Eine Studie zum geistigen Leben der sozialistischen Gesellschaft.* (Übersetzt und bearbeitet von Werner ROSSADE.) Berlin 1964, VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, 226 l.

ULEDOV közel húsz éve a moszkvai Lomonoszov-egyetem tanára. Különösen a társadalmi tudat szerkezete áll újabb kutatásai előterében. A közvéleményről szóló könyvére a könyv- és sajtótörténész figyelmét azért érdemes felhívni, mert első nagyobb arányú marxista bemutatása egy olyan problémakörnek, amely majdnem egészen napjainkig a polgári szociológia leg-sajátosabb területét látszott képezni. Úgy tudtuk, hogy maga a közvélemény fogalma a 18. század felvilágosult irodalmának s elsősorban sajtójának terméke. Ehelyett — ULEDOV szerint — először az állam- és jogtudomány tudósait foglalkoztatta. LOCKE filozófiai szemszögből vizsgálva a